

„JE TO JINÉ, NEŽ JAK TO VYPADÁ V MÉDIÍCH.“ NESPOKOJENOST S POLITIKOU A PERSPEKTIVA POSLANCŮ A POSLANKYŇ

Josef Kawulok

Fakulta sociálních věd UK Praha

**“It is different from how it looks in the media.”
Dissatisfaction with politics and perspective of MPs**

Abstract: To understand the causes of political dissatisfaction is of great importance in the Czech Republic. Unlike in traditional democracies, it is satisfaction or dissatisfaction with politics that affects the degree of legitimacy of its democratic system. Existing knowledge offers several possible explanations of this phenomenon. The most universal among them is the public assessment of the quality of various aspects of politics and politicians. Following this, this article argues that these findings lack complexity, because they do not reflect the perspective of politicians. The article is based on the assumption that the political (dis)satisfaction and legitimacy of democracy are created in a cyclical process of mutual interaction between the public and politics. So, if the public formulates certain policy change requirements, politicians can potentially respond to them. The main problem is that they do not do that and existing research has no explanation for this. Based on an analysis of interviews with Czech MPs, this article argues that politicians do not respond adequately to public demands because their experience with politics is organised in a specific way. The public organises its experience with politics differently, because media news are the main source of its information about politics. In the form of the organisation of political experience of MPs, it is essential that they perceive political phenomena in a broader context, that they differentiate the degree of importance and relevance of their own experience with them in a specific way, and that they also transform the meaning of some of their aspects. In their perspective, it is, therefore, not the existing

form of politics nor even the politicians themselves that should change, it is the public that should change.

Keywords: *Dissatisfaction; Goffman Erving; legitimacy; media; MPs; politics*

Nespokojenost s politikou je pro českou společnost typická minimálně od konce devadesátých let minulého století (Linek 2010: 28). Ačkoli je tento trend v tradičních demokraciích dlouhodobější (van der Meer 2017), pouze v postkomunistických zemích představuje tato skutečnost problém demokratické legitimacy. Na rozdíl od západních států (Dogan 1998; Klingemann 1999: 56; Norris 1999: 21) je zde totiž instrumentálně založená podpora demokracie podmíněna právě hodnocením reálného fungování politiky (Inglehart – Welzel 2005: 268–270; Mishler – Rose 2007; Linek 2016). Z tohoto důvodu si existence politické nespokojenosti v České republice žádá jistou pozornost.

Existující výzkumy se snaží vysvětlit inklinaci k politické nespokojenosti především s ohledem na různá hodnocení a charakteristiky veřejnosti (např. Linek 2010). V návaznosti na ně nabízím v tomto textu detailnější pohled především na to, jakým způsobem dochází k vytváření a udržování této nespokojenosti se zohledněním role politiků v tomto procesu. Vycházím zde z teoretického modelu dvou „legitimizačních cyklů“ Christiana von Haldenwanga (von Haldenwang 2017). Podle něj představuje proces tvorby politické (ne)spokojenosti cyklický proces oboustranného reagování na politicky relevantní požadavky vzájemně vznášené veřejností i politiky.

Právě von Haldenwangem zvýrazněná perspektiva politiků ve výzkumech vysvětlujících příčiny politické nespokojenosti absentuje. Z tohoto důvodu nabízí tato studie analýzu a interpretaci rozhovorů s poslanci a poslankyněmi Parlamentu České republiky. Jejím cílem je popsat a pochopit, z jakého důvodu a jakým způsobem tito lidé v reakci na společenskou poptávku po určité podobě vrcholné politiky přispívají k existující politické nespokojenosti veřejnosti a odvozeně i k relativně nízké legitimitě tuzemské demokracie. Pro práci se získanými daty využívám teorii rámců Ervinga Goffmana (Goffman 1974). S odkazem na ni budu argumentovat, že podstatou neochoty politiků adekvátně reagovat je specifický způsob organizace jejich zkušenosti s vrcholnou politikou. Možnost získávat informace o ní nezávisle na mediálním zpravodajství formuje totiž podobu této jejich zkušenosti způsobem, který je vede k odmítání veřejných požadavků jako neodůvodněných.

Struktura článku bude v návaznosti na to následující. Nejprve bude popsán kontext výzkumů politické nespokojnosti a spolu s ním zejména přístup Christiana von Haldenwanga, který představuje výchozí teoretické zakotvení studie. V následné části popíšu metodologii a průběh realizace výzkumu. V empirické části článku bude s pomocí vybraných pojmů teorie Ervinga Goffmana dále popsána organizace zkušenosti poslanců a poslankyň v reakci na vybrané požadavky veřejnosti. V závěrečné části budou výsledky analýzy integrovány do von Haldenwangova modelu.

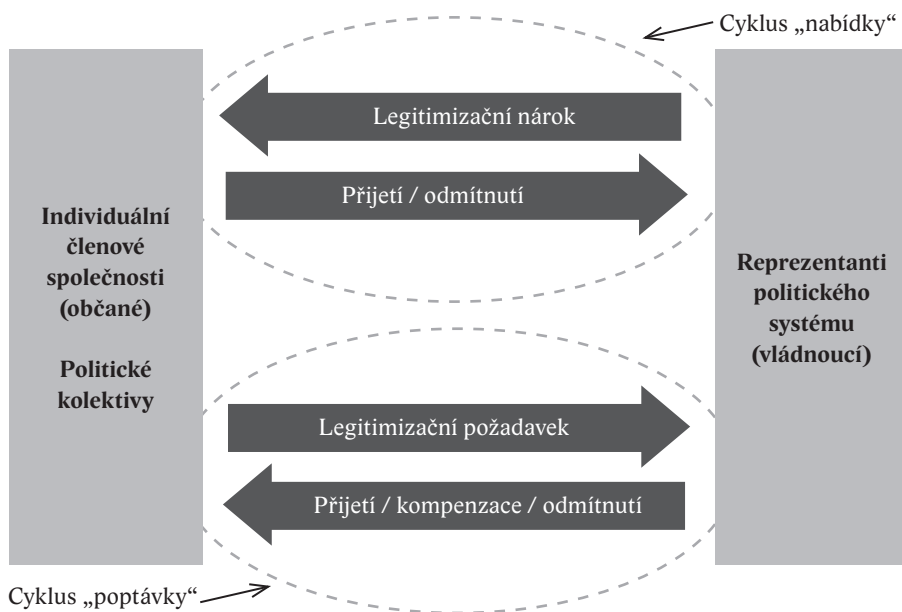
Spokojenost s politikou a dva „legitimizační cykly“

Legitimita demokracie je v postkomunistických zemích na rozdíl od tradičních demokracií ovlivňována spokojeností s politikou. Klíčový význam zde proto má pochopení jejích příčin. Jedna část existujících výzkumů identifikuje jako příčinu nespokojnosti veřejnosti specifické charakteristiky jejích členů. Ty se týkají socioekonomického statusu, politických a stranických preferencí, sociálních kontaktů či hodnotových orientací (Dalton 2004; Linek 2010: 127–129). Tyto charakteristiky při komparativním srovnání nicméně nepředstavují univerzální prediktory politické nespokojnosti. Druhá část výzkumů proto zdůrazňuje univerzálnější zdroj nespokojnosti v podobě veřejného hodnocení různých aspektů výkonnosti politického systému, tzv. „výstup“ (*output*) demokracie (Rothstein 2009). Jedná se kupříkladu o názory na rozšířenost korupce v politice, nestrannost a autonomii v politickém rozhodování, respekt politiků vůči názorům veřejnosti, úroveň kulturnosti v prostředí politiky či fungování veřejné správy (Wagner – Schneider – Halla 2009; Linde – Erlingsson 2013; Dahlberg – Holmberg 2014; Peffley – Rohrschneider 2014; Magalhães 2016).

Ačkoli tyto výzkumy přinášejí důležité poznatky, jejich diskuse příčin politické nespokojnosti není dostatečně komplexní. Předpokládají totiž pouze jednosměrný vztah veřejnosti směrem k politice. Politika je pojmána jako fenomén s určitými výstupy, a tak ji veřejnost i hodnotí. Vychází se tedy z předpokladu, že pouze veřejnost je schopna reflexe a reakce. Proč se politika v perspektivě veřejnosti prezentuje existujícími výstupy a proč zejména neusiluje o proměnu své podoby v reakci na existující politickou nespokojnost, předmětem zkoumání není.

Pro komplexní pochopení existence politické nespokojnosti je proto klíčové zachycení perspektivy politiků. Tuto skutečnost zvýrazňuje teoretický model Christiana von Haldenwanga (von Haldenwang 2017). Podle něj

se legitimita demokracie utváří ve dvou „legitimizačních cyklech“ vzájemné interakce mezi politikou a veřejností. První legitimizační cyklus představuje stranu poptávky veřejnosti vůči politice. Veřejnost vytváří vůči politice určité požadavky. Ty mohou politici buď přijmout, odmítnout, nebo kompenzovat. Druhý legitimizační cyklus odkazuje na stranu nabídky politiky směrem k veřejnosti. Politikové prostřednictvím poukazu na určité skutečnosti mohou vůči veřejnosti vytvářet určité nároky, které může veřejnost taktéž přijmout, anebo odmítnout. V důsledku vzájemné provázanosti mohou politikové své nároky pochopitelně přizpůsobovat požadavkům veřejnosti, stejně jako veřejnost může své požadavky přizpůsobovat nárokům politiků.

Obrázek 1 (zdroj: von Haldenwang 2017: 274)

Von Haldenwang vypracoval tento koncept primárně jako integrující model, který dokáže systematizovat existující přístupy ke zkoumání zdrojů legitimacy politických systémů. Dle mého názoru je tento model mimo tuto skutečnost nicméně přínosný zejména v tom, že politiky pojímá jako aktivní aktéry. Politici mohou díky reflexi požadavků veřejnosti a v reakci na ně potenciálně měnit podobu politiky a na tomto či jiném základě si nárokovat ze strany veřejnosti především větší politickou spokojenost a pozitivnější postoj k demokracii. Bez

integrace perspektivy politiků se tedy jakákoli snaha o vysvětlení politické nespokojenosti stává pouze jednostrannou.

Tento model spolu s dlouhodobou politickou nespokojeností veřejnosti současně zvýrazňuje skutečnost, že na straně politiky není příslušná reakce dostatečně adekvátní. Vycházím z předpokladu, že veřejné požadavky vůči politice je možné odvodit z dlouhodobě kritizovaných faktorů kvality politiky hodnocených veřejností. Pro komplexní pochopení fenoménu politické nespokojenosti je tedy potřeba prozkoumat, jak na tyto požadavky veřejnosti reagují samotní politici a z jakých důvodů jim nevycházejí z pohledu veřejnosti dostatečně vstřícně. V návaznosti na to je důležité identifikovat rovněž nároky samotných politiků vůči veřejnosti.

Metodologie a praktická realizace výzkumu

Výzkum jsem se rozhodl zaměřit na perspektivu poslanců a poslankyň Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (volební období 2013–17). Tito lidé jsou veřejností chápáni jako důležití mocnější aktéři a současně je jim adresována výrazná kritika (Nekola 2005). Celkem bylo pro potřeby studie zrealizováno 19 individuálních polostrukturovaných rozhovorů (16 mužů a 3 ženy). S ohledem na metodu účelového vzorkování (Patton 1990) byli informátoři vybíráni tak, aby byli v konečném souboru přítomni v roli reprezentantů (Weiss 1994: 21) členové všech poslaneckých klubů (4 informátoři z klubů České strany sociálně demokratické, ANO 2011 a Křesťanské a demokratické unie – Československé strany lidové, 2 informátoři z klubů Komunistické strany Čech a Moravy, TOP 09 a Starostů a Úsvitu – Národní koalice, 1 informátor z klubu Občanské demokratické strany). Průměrná délka rozhovoru byla 55 minut. Pro všechny informátory to bylo jejich první volební období v poslanecké sněmovně. Vycházel jsem z předpokladu, že zkušenost s vrcholnou politikou je pro ně stále ještě ne zcela samozřejmou skutečností. Z toho důvodu by ji měli být schopni reflektovat, popsat a případně i zhodnotit její dopady na dříve zastávané názory lépe než jedinci s delším sněmovním působením.¹

Diskutovanými tématy byly zejména vysvětlující proměnné politické nespokojenosti, které náleží mezi běžné faktory veřejného hodnocení kvality

¹ Výpovědi informátorů – nováčků by měly mít vypovídací hodnotu, i pokud jde o poslankyně a poslance s delší sněmovní zkušeností. Nejsem si vědom důvodu, proč by se podoba zkušenosti těchto dvou kategorií vrcholných politiků měla s ohledem na změřený výzkum zásadně lišit.

politiky a politiků. Tímto se tato studie odlišuje od existujících výzkumů politické elity, které se ve svém dotazování zaměřují především na problémy obecně společenské povahy (srov. Fielding et al. 2012; Frič – Bednařík – Nekola 2008; Hooghe – Marien 2014; Tuček 2011).² Jednalo se o otázku, zda jsou politikové neresponzivní vůči veřejným požadavkům, zda po zvolení ztrácejí s veřejností kontakt, zda jsou ovlivňováni působením různých zájmových skupin a zda v tomto sehrává roli korupce (Hibbing – Theiss-Morse 2002: 95–106, 121–124; Wright 2013; Pilecká 2017; Hanzlová 2018; Krajňák 2018). S tímto úzce souvisela i diskuse negativního postoje veřejnosti k údajně časté tendenci politiků k opouštění slibů a ke změně jejich původních postojů (Sigelman – Sigelman 1986; Naurin 2011: kap. 6; Doherty – Dowling – Miller 2016). Dále se jednalo o téma negativního hodnocení způsobu, jakým politikové mezi sebou jednají, jak na veřejnosti vystupují a jakým způsobem informují občany o problémech. Jinými slovy, hodnocení jejich mediálně prezentované politické kultury (Čadová 2018) a ve spojení s ní i diskuse negativního vnímání konfliktů na politické scéně (Hibbing – Theiss-Morse 1995; Durr – Gilmour – Wolbrecht 1997; Funk 2001; Ramirez 2009). Dílčím tématem byl rovněž častý negativní obraz politiků z hlediska jejich charakterových rysů a motivů jejich působení v politice (Chanley et al. 2000; Faulkner et al. 2015; Tuček 2018).³

Rozhovory byly se souhlasem informátorů nahrávány, následně doslovně přepsány a poté analyzovány. V rámci kvalitativní analýzy byly významové segmenty přepsaných rozhovorů označeny nejprve kódy, čímž došlo k celkové redukci primárních dat (Bernard 2006: 404). Vytvořené kódy byly poté z hlediska svého obsahu a zaměření zařazovány pod obecnější kategorie a dílčí subkategorie. V závěrečné části analýzy byly takto vytvořené kategorie a subkategorie uvedeny do vzájemných vazeb a následně interpretovány. Za centrální kategorii byl zvolen fenomén organizace politické zkušenosti, k němuž byly kategorie kontextu, kanálů a závorek, klíčů a fabrikací vztaženy jako jeho hlavní prvky. Při integraci výsledků do modelu dvou „legitimizačních cyklů“ byla pro

² Na počátku výzkumu jsem zamýšlel deskriptivně popsat zkušenost informátorů s vrcholnou politikou v kontrastu s názory veřejnosti. Integraci získaných poznatků do von Haldenwangova modelu a teoretické diskuse politické nespokojenosti jsem provedl až po uskutečnění rozhovorů. Tato změna byla nicméně možná, protože základ otázek byl v obou případech totožný.

³ V souladu s von Haldenwangovou teorií zacházím s těmito politickými faktory v následujícím textu často jako s veřejnými požadavky na změnu politiky. V návaznosti např. na většinový názor o rychlém ztrácení kontaktu politiků s veřejností je tak veřejným požadavkem naopak to, aby politikové tento kontakt neztráceli. Totožný vztah mezi většinovým názorem a veřejným požadavkem předpokládám i u všech dalších diskutovaných politických témat.

účely jeho úplnosti vytvořena navíc i kategorie nároků a požadavků poslanců a poslankyň.

Analýzu rozhovorů usnadňovala relativní homogenost výpovědí informátorů. Kontakt s vrcholnou politikou jim musel poskytnout obdobné informace a současně je musel vystavit vnímání prakticky stejných skutečností. Navzdory mému počátečnímu předpokladu o možných konfliktních podobách jednotlivých tvrzení tak poslanci a poslankyně během rozhovorů poskytovali výpovědi, které byly naopak komplementární. Tato skutečnost mi umožňuje hovořit o poslancích a poslankyních (informátorech) v obecném smyslu bez zdůrazňování jejich vzájemných diferencí.

Organizace zkušenosti: „Naštěstí není příliš moc co měnit. To, co tam jsem vidával tehdy, dneska nevidím...“

Podle von Haldenwanga (2017) je pro tvorbu politické legitimacy potřebná snaha politiků měnit podobu politiky v reakci na požadavky veřejnosti (von Haldenwang 2017). Dlouhodobá existence stávajících požadavků dává nicméně tušit slabou politickou reakci. Tuto skutečnost potvrdili rovněž informátoři. Žádný z nich nepokládal zásadnější změny v intencích těchto požadavků za nutné.

Toto odmítání veřejných požadavků nebylo ve výpovědích informátorů nicméně založeno na neochotě ke změně z důvodu přesvědčení, že stav politiky tak, jak je veřejností vnímán, je vyhovující. Poslanci a poslankyně je ve své podstatě odmítali na základě zpochybnění správnosti samotného zkušenostního základu, na němž je má veřejnost formovat. Informátoři tedy změny ve fungování politiky v intencích veřejných požadavků nepodporovali, protože v jejich perspektivě nevycházejí z přesné koncepce podoby současné politiky a správného porozumění některým jejím aspektům. Pokud by veřejnost vnímala politiku správně a zároveň i náležitě rozuměla všem jejím průvodním projevům, pak by podle poslanců a poslankyň takovéto požadavky nepředkládala. Nejde proto ani tak o střet rozdílných zájmů, různých požadavků a reakcí na ně, které by se formovaly na základě podobného vnímání skutečnosti. Základní podstatou nesouladu mezi veřejnými požadavky a politickou reakcí na ně je konflikt mezi tím, jak je politika oběma stranami vnímána.

Důvodem odlišného vnímání politiky je dle mého názoru tendence politiků organizovat vlastní zkušenost s ní odlišně od veřejnosti. Opírám se zde o teorii rámců sociologa Ervinga Goffmana, v níž koncept organizace zkušenosti rozpracoval (Goffman 1974). Podle Goffmana je formování definic jednotlivých

situací či fenoménů ovlivněno právě příslušnou organizací zkušeností s nimi. Termín rámeček tak vlastně odkazuje na celkovou podobu organizace zkušenosti, podle níž jsou vytvářeny významové definice vnímaných fenoménů a odvozené i jejich příslušná hodnocení (Goffman 1974: 10–11; srov. Šilhanová 2008: 80). Goffman se ve své teorii zabývá především detailním popisem různých prostředků, které svým působením mohou organizovat celkovou zkušenost do rozmanitých podob. Zkušenost s něčím tak nemusí být podle Goffmanovy teorie vždy zformována do podoby jednotného a všemi sdíleného rámečku. Lidé mohou totiž při rámování využívat odlišné informace, mohou díky práci s tak zvanými závorkami zařazovat do příslušného rámečku odlišné prvky, tyto prvky mohou být navíc z hlediska své relevance rozdílným způsobem strukturovány a jejich vnímání je nadto vždy přístupné nejrůznějšími formami interpretačních transformací. Výsledná zkušenost s daným fenoménem může mít proto u různých lidí různou podobu navzdory tomu, že daný fenomén rámuje pod stejným jménem.

Jestliže tedy politici dostatečně nereagují na požadavky veřejnosti na politickou změnu, nejedná se o projev jejich nezájmu či ignorace. Poslanci a poslankyně definují a hodnotí politiku jinak než veřejnost, protože v perspektivě organizace jejich zkušenosti vypadá jinak. V důsledku toho následně nereagují ani na veřejné požadavky, protože je vidí jako neopodstatněné. Typickou reakcí informátorů na diskutovaná témata byla vždy nesouhlasná reakce na to, jak je veřejnost převážně vnímá, a hodnocení založené na tom, že podoba jejich vlastní zkušenosti je odlišná. V Goffmanově pojetí se v tomto případě jedná o typický projev sporu ohledně podoby organizace rámování určité skutečnosti (Goffman 1974: 322). Poslanci a poslankyně během rozhovorů prezentovali podobu vlastní zkušenosti s politickými fenomény způsobem, který byl v evidentním rozporu s podobou veřejného požadavku na jejich změnu.

Nabízí se otázka, z jakého důvodu politici zkušenost s politikou organizují jinak než veřejnost. V této souvislosti hovoří Goffman především o přístupu k relevantním informacím (Goffman 1974: 448–453). Lze se domnívat, že veřejnost nedisponuje přímým přístupem k dění ve vrcholné politice. Svou zkušenost s politikou organizuje na základě informací, které jsou dostupné v médiích či v doprovodném veřejném diskurzu. Poslanci a poslankyně však mají na rozdíl od veřejnosti vedle těchto zdrojů informací možnost získávat informace o politice navíc i nezprostředkovaně. Jsou totiž sami její součástí a často se sami spolupodílí na skutečnostech, které se v ní odehrávají. A právě to je vede k organizování jejich zkušenosti s politikou způsobem odlišným

od organizace politické zkušenosti, již si na základě nepřímých informací o ní konstruuje veřejnost. Poukazy informátorů na jejich možnost vnímat politiku i „z druhé strany“, „zevnitř“, jejich možnost „do ní vidět“, vidět ji v „reálu“ či „přímo“, lze v tomto smyslu interpretovat tak, že politici díky vlastní pozici ve vrcholné politice disponují vedle mediálních informací o politice navíc i vlastním informačním základem.

Ačkoli tato skutečnost není sama o sobě příliš překvapivá, v kontextu existující diskuse politické nespokojenosti nejsou její význam a příčinná souvislost prakticky vůbec reflektovány. Současně je to právě na tomto základě vystavěná organizace politické zkušenosti, která vede poslance a poslankyně v první řadě k jejímu pozitivnějšímu vnímání a hodnocení. V souvislosti s médii se totiž často hovoří o jejich tendenci k selektování a následné prezentaci především negativního hodnocení politické scény, o jejich kritickém sledování politického rozhodování a o snaze prezentovat především politické skandály (Linek 2010: 129; Pharr 2000; Della Porta 2000). Poslanci a poslankyně nejsou na tomto informačním základě na rozdíl od veřejnosti závislí, naopak je mohou konfrontovat s vlastními informacemi o politice. Tyto skutečnosti ilustruje následující informátor.

Jo a pak si člověk říká, jo když jste ten obyčejnej občan, no tak říká: „Ty jo. Potvory jako. Jak jsou zlobbovaný. To jim zase Philip Morris tady nacpal“. Jo a já nevím, co všechno. A ono to tak přitom vůbec není, že jo. Takže zase tohle je jako fajn, že to jako člověk vidí v reálu, že v tomhle tom směru se jako ten můj pohled na politiku příchodem do sněmovny změnil. Ale jakoby bych řekl k lepšímu jo. Že člověk vidí, že kolikrát fakt věci, který se píšou v novinách, že jsme někým zlobbovaný, že vůbec nejsou pravda. (P10)

Tato citace současně poukazuje na další důležitou skutečnost. Odvolávání se informátorů na možnost získávat informace o politice nezprostředkovaně je totiž hlavní příčinou toho, proč svou organizaci zkušenosti s ní považují za výlučně „správnou“ či „pravdivou“. To je pochopitelně vede k delegitimizaci způsobu vnímání politiky, jímž dle nich naopak disponuje na mediální zpravodajství odkázána veřejnost. V tomto jsou utvrzeni dvěma navzájem souvisejícími fakty. Na jedné straně se jedná o zmiňovanou možnost porovnávat mediální zpravodajství s jimi přímo zažívaným politickým provozem. Díky tomu vnímají selektující a podle jejich zkušeností mnohdy i zkreslující tendence médií. Na druhé straně se jedná o faktor zisku poslaneckého mandátu. Mnozí informátoři popisovali,

jak před vstupem do poslanecké sněmovny sdíleli požadavky veřejnosti a svou zkušenost s politikou zažívali v jiné podobě. Po vstupu do ní tyto požadavky následně opustili, protože ji začali vnímat jinak. Tuto skutečnost je možné interpretovat jako změnu informačního zdroje (od mediálního zpravodajství k nezprostředkovaným informacím) a ve spojení s tím i změnu způsobu organizace politické zkušenosti. V návaznosti na předchozí uvedenou skutečnost je zároveň možné ji interpretovat i jako změnu zkušenostního základu, jemuž je udělován pravdivostní status. Poslanci a poslankyně tak dnes svou dřívější politickou zkušenost založenou na mediálním zpravodajství vnímají jako nepřesnou či chybnou, stejně jako zkušenost, na jejímž základě má formulovat své požadavky veřejnost. Současně s tím udělují pravdivostní status bezprostředním politickým informacím, čímž sami před sebou legitimizují své odmítavé postoje vůči veřejným požadavkům. Informátoři byli vždy přesvědčení, že znají to, „jak to vypadá ve skutečnosti“ či „jak to doopravdy v politice chodí“. Na mediální zpravodajství odkázaná veřejnost tuto znalost podle nich nemá.

Pro konkrétní porozumění způsobu organizace politické zkušenosti poslanců a poslankyň je dle mého názoru rozhodující rozpoznání několika obecných prvků této organizace. Jedná se především o prvek kontextu, o práci se závorkami včetně tendence k diferenciaci významnosti různých skutečností prostřednictvím tzv. kanálů, a v neposlední řadě o významové transformace. V následujícím textu budou tyto prvky přiblíženy podrobněji. Pro pochopení jejich role v organizaci zkušenosti využívám vybrané aspekty Goffmanovy teorie rámců.

Kontext: „... a to prostě ten člověk nevidí“

Klíčovým prvkem v tom, jak politici organizují své politické zkušenosti, je jejich obeznámenost s kontextovými souvislostmi, které politické události často doprovázejí. Tyto souvislosti nebývají v mediálním zpravodajství příliš výrazné. Z tohoto důvodu mají při svém zohlednění v případě poslanců a poslankyň evidentní potenciál měnit jejich způsob vnímání politických fenoménů. Podle Goffmana může mít totiž prakticky jakákoli událost v různých souvislostech rozdílné významy (Goffman 1974: 440–441). Obvykle tak právě kontext dokáže redukovat množství potenciálních možností jejich interpretace. Goffman kontext v tomto smyslu vymezuje jako bezprostředně dostupné události kompatibilní s jedním interpretačním rámcem a nekompatibilní s jinými potenciálně možnými.

Veřejnost kupříkladu kritizuje časté konflikty ve vrcholné politice. Ve zkušenosti informátorů nicméně právě dvě kontextové souvislosti způsobují, že jejich výskyt na parlamentní scéně pokládají za relativně nízký. První z nich se týká jejich znalosti celkového rozsahu projednávaných návrhů zákonů a opatření. Poslanci a poslankyně popisovali velkou část předkládaných návrhů jako témata, která vlastně nijak nešťepí politickou scénu do názorových proudů, a proto žádný střet mezi nikým nevyvolávají. Druhá kontextová souvislost je spojena s jejich vědomím širšího zaměření parlamentní práce. V této souvislosti informátoři zmiňovali vedle působení na plénu poslanecké sněmovny především práci ve výborech. Právě výbory popisovali jako prostředí konfliktů daleko méně, než má představovat mediálně snímaná scéna plenárních schůzí. Hodnocení konfliktů vrcholné politiky je proto u poslanců a poslankyň vždy spojeno se zohledněním velkého množství bezkonfliktních politických témat a se znalostí věcných diskusních prostředí na půdě poslanecké sněmovny. Média tyto kontextové souvislosti většinou nenabízejí. Vyhledávají naopak především témata a prostředí, která střety vyvolávají a kde se konflikty objevují. V následující citaci informátor popisuje především první zmiňovanou kontextovou souvislost.

Zase jako laik si představuje, že tady pořád jako rozhodujete o věcech zásadních, teď se o to přete, tepete a tak dále. A to samý jako na tom měšť. A ono pak zjistíte, ať tady, nebo ve měšť, že, já nevím, jakej ten poměr je, ale dejme tomu, 80 procent je takzvaná dřevařina, se říká. Že to opravdu nejsou ani jako ryze, bych řekl, nějaký konfliktní témata, že to prostě jenom musíte udělat. Že to je třeba, já nevím, předpis... no transpozice z Evropský unie. Že to je prostě fakt taková ta... [dřevařina]. (P10)

Často kritizovaná nízká kulturnost existujících konfliktů byla ve zkušenosti informátorů taktéž zasazena do dvou kontextových souvislostí. Jako kontext je totiž možné v první řadě chápat znalost celého rozsahu vystoupení daného jednotlivce (případně rozsah celé sekvence diskusních vystoupení určitého množství lidí na dané téma), v jehož rámci se prvek nízké politické kultury objeví. Informátoři v této souvislosti popisovali, jak díky své přítomnosti na jednání poslanecké sněmovny vnímají určitý projev nízké politické kultury vždy jen jako jeden z prvků v celé řadě jemu předcházejících a po něm následujících prvků. Jak ilustruje následující citace, vědomí tohoto kontextu snižuje u poslanců a poslankyň především vnímanou intenzitu těchto projevů a v některých případech může měnit i jejich význam.

Najdou si [médiá] nějaký ten bonmot, kterej prostě je urážlivej, když ho slyšíte sám o sobě, ale třeba v tom kontextu byl vyvrcholením nějaké třeba pětiminutové řeči a byl takovou tou třešničkou na dortu, takovou tou tečkou. Ale když z toho uděláte... tak to pak vypadá jako dost hroživě. (P15)

Širší kontextuální souvislost představují i nejrůznější skutečnosti, které s jednáním poslanecké sněmovny koexistují. Na rozdíl od médií nemohou totiž zde přítomní poslanci a poslankyně svou zkušenost s projevy nízké politické kultury nikdy zcela izolovat od dalších paralelně probíhajících skutečností. Jestliže pronese některý ze zákonodárců mediálně zajímavou poznámku, poslanci a poslankyně jí podle informátorů nemusí věnovat veškerou svou pozornost. V jejich zkušenosti proto nutně nezaujme centrální místo. Mediálně zprostředkovaná zkušenost s těmito projevy dokáže naopak pozornost na tato vyjádření centralizovat a vedlejší vjemy zcela vyloučit. V kontextově bohatší zkušenosti poslanců a poslankyň ztrácejí nicméně tyto projevy svou intenzitu a často i jakoukoli důležitost. Tuto situaci popisuje následující informátor.

Když já někdy v té sněmovně sedím a potom se podívám na ten noční přenos, tak si řeknu: „Na toho člověka, který u toho pultíku hovoří, jsem soustředěnější než tam v té sněmovně“. Tam ten jeho výraz je ostřejší, obraz toho člověka je ostřejší než tam v té sněmovně, kde těch vjemů je daleko, daleko, daleko víc, že to nevnímám tak agresivně. (P6)

Znalost kontextu bránila informátorům sdílet také negativní veřejné hodnocení různých stránek politiků samotných. V rozhovorech se v souvislosti s tímto tématem objevoval jednak moment možnosti osobního poznání těchto lidí, jednak moment znalosti celkového rozsahu odváděných pracovních činností zákonodárců. Právě poslaneckou práci je možné interpretovat jako klíčovou kontextovou souvislost. Pojímal ji totiž v relativně velké šíři a přítomnost na plénu poslanecké sněmovny pro ně byla pouze jedním z prvků jejího celkového rozsahu. Ve zkušenosti informátorů proto nebylo hodnocení ostatních poslanců a poslankyň nikdy založeno pouze na jejich přítomnosti a viditelnosti na schůzích poslanecké sněmovny. Jejich hodnocení vždy zohledňovalo kontextové souvislosti jejich regionálního působení, stranickou práci, jednání se zástupci různých skupin a konzultaci projednávaných návrhů zákonů, účast na pořádaných seminářích, činnost v zahraničí a především pak již zmiňované působení ve výborech, podvýborech a komisích. Změnu způsobu hodnocení

poslanců a poslankyň při zohlednění některých těchto kontextových souvislostí konkrétně popisuje následující informátor.

Jo to jsem si taky myslel. Jako že když tam nejsou, tak kdo ví, kde chlastají, nebo kdo ví, jestli vůbec něco dělají. Dělají. Drtivá... Opravdu většinou fakt jednájí v kuloárech, jednájí v kancelářích, zařizují, účastní se seminářů třeba. (P3)

Především práce ve výborech zaujímá v organizaci politické zkušenosti poslanců a poslankyň centrální místo. Informátoři totiž popisovali, jak se právě zde mohou detailněji zaměřit na určitou část legislativních návrhů, mohou se pokusit tyto návrhy díky jejich lepší znalosti prostřednictvím pozměňovacích návrhů částečně změnit, případně mohou zkusit ovlivnit názor ostatních členů tohoto výboru či se spolupodílet na formaci dohod a kompromisů. Následující citace poukazuje na skutečnost, že navzdory její důležitosti nemá veřejnost tuto činnost často možnost vnímat. Zároveň se má do její perspektivy dostávat do značné míry pouze to, co je z pohledu politiků pro poslancekou činnost důležité paradoxně mnohem méně.

Potom ale co je zajímavé a to netvrdím, že je jako nevýhoda ale, tak je opravdu to, že drtivá většina věcí se odehrává v pracovních skupinách, na osobních jednáních, ve výborech, podvýborech, komisích jo, a to prostě ten člověk nevidí. Ta sněmovna, to už je jenom prostě opravdu tam, kde se to jako nějak krystalizuje a každé si k tomu chce něco říct. (P11)

Tato citace zvyrazňuje ještě jednu skutečnost. Na podobě schválených zákonů se podle informátorů mnohdy podepisují dojednávání a kompromisy. Z určitých hledisek může proto konečný výsledek vypadat jako posun původního záměru a z perspektivy jeho funkčnosti dokonce jako výsledek ne zcela povedený. Z pozice poslanců a poslankyň vědomých si kontextu existence různých politických zájmů, nutnosti dosažení určitého kompromisu a znalosti konkrétních dojednávání se však často jedná o důsledek reálného rozložení sil ve sněmovně. Informátoři popisovali, jak nastavení tuzemského politického systému nedovoluje prakticky žádnému politickému uskupení úplnou realizaci všech jeho původních představ. Chce-li proto tento něčeho reálně dosáhnout, musí mnohé ze svých někdejších představ alespoň částečně modifikovat. Tyto kontextové souvislosti vedou poslance k odmítání negativního hodnocení názorové proměnlivosti politiků. Současně je vedou k její

interpretaci ve smyslu nutnosti, která je na nich často vynucena kontextem těchto okolností.

S tímto souvisí kritizovaná odtrženost politiků od veřejnosti a jejich neresponzivita vůči jejím požadavkům. I v tomto případě kontextové souvislosti vedly informátory k formulaci odlišného názoru. Zmiňovaná znalost postupného vzniku a projednávání návrhů zákonů má totiž ve zkušenosti poslanců a poslankyň evidentní schopnost napomáhat jim také lépe chápat mnohdy složitou praktickou podstatu relativně velké části zákonů projednávaných na úrovni vrcholné politiky. Poslanci a poslankyně popisovali, jak jsou schopni chápat jejich dopady na společnost i v komplexnějších souvislostech, případně jim rozumět jako účinkům toliko nepřímým či dlouhodobým. Veřejnost na rozdíl od politiků nemusí věnovat pozornost části výstupů poslanecké sněmovny a zároveň může ne plně porozumět či z pohledu politiků špatně interpretovat ty z nich, s nimiž zkušenost má. Jak ilustruje následující informátor, tuto situaci dávali poslanci a poslankyně často do kontrastu s přímo viditelnými a relativně lehce pochopitelnými výsledky práce politiků komunálních.

Protože to dneska vidíš, že starostové mají 60, 65 procent, sněmovna 25, 30. No proč? Protože ten člověk často nevyzná se vůbec v zákonech. Na to máme dneska právníky. Takže on nerozumí tomu, co ti poslanci a senátoři vůbec tam dělají jo. Teďka když někdo přijde s nějakým zákonem, někdo to zase nějak interpretuje a zas je v té hospodě: „Co oni zase vymysleli za nesmysly“. A rozdíl je, když vylezeš z baráku a vlezeš na nový chodník. Tak logicky já jdu po něčem, co ten můj starosta prostě tady pro mě udělal. (P2)

Ani schvalování návrhů zákonů bez odborného nebo laického porozumění není ve zkušenostech informátorů důsledkem odtrženosti poslanců od reálného života. Výchozím prvkem je v této souvislosti především to, že v perspektivě poslanců a poslankyň nejsou primárními tvůrci většiny legislativních návrhů zákonodárci, ale jednotlivá ministerstva a jejich úředníci. Samotnou roli poslanců a poslankyň v zákonodárném procesu proto informátoři chápali především ve smyslu kontrolním. Zákonodárci se mají v závěrečné fázi tohoto procesu snažit v souladu se svým přesvědčením takto předkládané návrhy vylepšovat, odstraňovat jejich případné nedostatky a případně jejich schválení nedoporučovat. V tomto smyslu informátoři nevnímají sami sebe tak, že by tvořili zákony místy odtržené od reality. Mají to být naopak právě spíše oni, kdo se snaží proti vadám návrhů zákonů vystupovat.

Možná neúspěšnost tohoto snažení byla v jejich zkušenosti spojena s dalšími kontextovými souvislostmi legislativního procesu. Informátoři popisovali především neschopnost pojmout a předem si představit všechny konkrétní důsledky schvalovaných zákonů a jejich dílčích změn. Tedy i nemožnost předem pozměnit některé skutečnosti, jejichž reálný dopad ukáže teprve praxe. Specifické návrhy zákonů navíc detailně studuje pouze omezený počet zákonodárců, protože množství a specifické zaměření předkládaných norem vyžaduje výborovou specializaci poslanců a poslankyň. Posuzování konkrétních dopadů jednotlivých návrhů není tedy nikdy v gesci celého zákonodárského sboru. Podobné důsledky má i to, že zákonodárci navrhuji větší množství změn. Informátoři často popisovali, jak mnohé z toho, co samo o sobě své opodstatnění má, může ve spojení se změnami ostatními potenciálně vést k prvotně ne vždy plně reflektovaným důsledkům.

Kanály a závorky: „Jo prostě čemu jsem se tady naučil – oddělovat“

Další klíčový aspekt organizace politické zkušenosti poslanců a poslankyň představuje specifická podoba diferenciacie obsahu této zkušenosti do příslušných kanálů na základě míry její relevance (Goffman 1974: 202–224). Některé prvky zkušenosti mohou být důležité více, a proto se zařazují do hlavního kanálu. Jiné naopak méně, tudíž jsou zařazovány do kanálů vedlejších. Mimo to mohou být některé další zkušenosti zařazeny do dalšího souběžně existujícího kanálu interpretovaného zcela samostatně. Samotné oddělení určitého rámce od událostí do něj nezařazených pak probíhá prostřednictvím prostorových a časových závorek (ibid.: 247–262). Určitý přesah mezi závorkami ohraničenými rámci je nicméně možný jako důsledek působení biografické kontinuity zdrojů. Jednotlivé součásti nějakým způsobem zarámované události mají totiž často potenciálně dohledatelné existence před a po této události (biografie). Právě ony mají schopnost interpretačně zasahovat do vnímání aktuálního rámce dané situace (ibid.: 287).

Tyto organizační tendence byly důvodem nesouhlasu poslanců a poslankyň kupříkladu s názorem veřejnosti na velký vliv korupce a dalších netransparentních vlivů na rozhodování parlamentních politiků. Oddělující závorka v jejich zkušenosti v prvé řadě vyděluje z koncepce korupce veškeré jednání běžně označované jako lobbying. Toto jednání poslanci a poslankyň následně rámuji zcela samostatně a v neutrálních konotacích. Informátoři v této souvislosti popisovali,

jak je důležité mít přehled o co nejširší paletě relevantních názorů z hlediska projednávaných nařízení. Právě z tohoto důvodu považují za pochopitelné, že politici jsou v příležitostném kontaktu s nejrůznějšími zainteresovanými jedinci a skupinami. Pokud zůstává tato činnost transparentní a zákonodárci si jsou vědomi jednostrannosti doporučení poskytovaných ze strany ovlivňujících skupin, nejedná se dle názoru informátorů o nic negativního. Má se naopak jednat o zapojení širší veřejnosti do diskuse projednávaných opatření. V tomto smyslu je otevřenost vůči lobbyingu ve zkušenosti poslanců a poslankyň do značné míry chápána jako jeden z prostředků pro zachování jejich rezponzivity vůči názorům veřejnosti. V případě veřejnosti nemusí nicméně k tak důslednému uzávorkování lobbyingu z jejího rámce korupce docházet. V důsledku toho nemusí lobbying pojímat tak neutrálně, jak to činí poslanci a poslankyně.

Samozřejmě, různé svazy tady lobbují, ale neberu to vůbec ve zlým. Dneska jsme projednávali zákon o pohřebnictví a je logický, že prostě se setkám s Asociací pohřebnictví, že se setkám se zástupcem Správy hřbitovů nebo nějaký asociace, co má na starosti ty správy hřbitovů. A samozřejmě, že lobbují za to, aby ten zákon byl pro ně co nejlepší. No tak to je v pořádku jo. To já ani ten lobbying nepovažuju za špatný a není to žádná korupce, že s nima sedím hodinu a půl a vyslechnu si jejich názory. (P15)

Ve zkušenosti informátorů nebyla navíc korupce v politice spojena se současností. Byla naopak zatlačována do minulosti, zejména do období devadesátých let minulého století. Její aktuální stav a podoba již podle nich nejsou s touto etapou vůbec spojeny. V Goffmanově interpretaci tedy přetrvávající kontinuitu původního zdroje odmítali. V tomto svém postoji se opírali především o znalost různých kontextových souvislostí. Informátoři kupříkladu popisovali důkladnou kontrolu poslaneckého působení především prostřednictvím téměř všudypřítomného dohledu médií. Dále popisovali svou zkušenost s omezenými možnostmi působení a vlivu jednotlivých zákonodárců a s důmyslně nastavenými pravidly systému fungování poslanecké sněmovny. Poslanecký mandát jim měl umožnit také poznání faktu, že zákonodárci v naprosté většině případů rozhodují o skutečnostech bez korupčního potenciálu a bez netransparentního ovlivňování. Ve zkušenosti poslanců jsou všechny tyto souvislosti velmi výrazné. Na rozdíl od veřejnosti proto staví poměrně výraznou časovou závorku mezi současnou korupcí, jejíž případnou existenci tyto souvislosti výrazně omezují, a korupcí existující v minulosti. Tu odsouvají do vedlejšího kanálu, na periferii

jejich aktuálního vnímání korupce. Hodnotí-li proto politici politické uplácení, nevstupují již do jejich názoru ve větší míře kauzy vzdálenější minulosti.

Mimo fenomén korupce je pomocí závorek a kanálů organizována taktéž zkušenost poslanců a poslankyň s politickými konflikty. Zákonodárci staví především oddělující závorku mezi početně převládající konflikty věcné a následně pak konflikty, u nichž věcnost do značné míry postrádají. Věcný typ konfliktu má představovat argumentačně zaměřenou diskusi. Soustředí se na nejrůznější témata, většinou mediálně nepříliš vyhledávaná, témata složitější či techničtější zaměřená. I přesto má stále schopnost účastníky diskuse názorově rozdělovat. Tento typ střetu podle informátorů mezi konflikty na jednání jednotlivých výborů naprosto převládá. V případě plenárních schůzí údajně převažuje také, ačkoli jeho výskyt již takto samozřejmý není. Cílem věcných konfliktů má být především snaha o přesvědčení druhé strany o správnosti návrhu strany první, popřípadě úsilí o dosažení přijatelného kompromisu. Informátoři považovali tento typ sporu za plodný a ve spojení s jeho rozšířeností jednoznačně vyplňuje jejich hlavní kanál vnímání konfliktů na parlamentní scéně.

Teprve mimo takto vymezený hlavní kanál zasazují poslanci a poslankyňmi druhý typ konfliktu, který se v naprosté většině případů odehrává v průběhu jednání poslanecké sněmovny a týká se většinou témat, jež názorově štěpí nejen poslance, ale i širší veřejnost. Tematicky se může jednat i o pozůstatky problémů vzniklých již v minulosti, jež si však stále zachovávají schopnost vytvářet opakované střety. Jak popisuje svou zkušenost následující informátor, právě tento typ konfliktu vyhledávají média a následně jej zasazují do hlavního kanálu jimi zprostředkovávané organizace zkušenosti s konflikty na poslanecké scéně. Činí tak i navzdory skutečnosti, že je jeho výskyt z jejich pohledu okrajový.

U drtivé většiny předkládání jakýchkoliv zákonů, novel zákonů je věcná diskuse. Úplně bezproblémová. Samozřejmě proti tomu zákonu vystoupí, kteří ho nechcú, protože zastávají třeba pravicový názor. Naopak ho podporují levicovní, protože má dopad třeba na obyvatele, na chudší část obyvatel. Ale je to věcná rozprava. Nikdo se nenapadá. Jsou ovšem body, dejme tomu z těch 34 bodů jsou 3 konfliktní, to znamená opravdu minimum, které natáhnou jak televizní štáby, tak diváky tam do ochozů a samozřejmě to sledují. Pak to prezentují. (P19)

S diferenciací typů konfliktů souvisí skutečnost, že v organizaci zkušenosti poslanců a poslankyň s jejich sněmovními kolegy figuruje element oddělující závorky mezi pracovními rolemi zákonodárců a jejich širěji chápanými

osobnostmi (Goffman 1974: 129, 269). Jak popisuje následující informátor, všechny projevy i vzájemné vztahy těchto lidí jsou v jejich zkušenosti vždy chápány jako fungující ve dvou oddělených a téměř nezávislých kanálech.

A změnil jsem i na které jsem měl negativní a mám možnost se s něma potkávat, tak jsem změnil názor k lepšímu. Jo prostě čemu jsem se tady naučil – oddělovat. Oddělovat práci, vystupování politika a jinak vnímat toho člověka jako člověka. To jsou dvě různé role. Takže to pro mě bylo zcela zásadní, že jsem se naučil oddělovat politika a člověka. Jsou to pro mě jakoby dva různí lidé. (P4)

V politické stopě popisovali informátoři své kolegy v roli poslanců a poslankyň prosazujících osobní či stranická přesvědčení. Různost těchto přesvědčení má vést k občasným politickým sporům a k případné snaze zviditelnit zastávanou pozici skrze mediální výstupy. Toto vše informátoři pokládali za legitimní součást poslancecké práce. Vedle této úrovně popisovali poslanci a poslankyňe nicméně i šířeji chápáné osobnosti svých kolegů. Pro tento kanál jejich zkušenosti je zásadní to, že pro něj nemusí být politické role jejich kolegů prakticky vůbec relevantní. Proto také události vzniklé na politické úrovni do této stopy většinou nezasahují. V rámci osobnostního kanálu poslanci a poslankyňe popisovali svou interakci s kolegy jako s lidmi s rozmanitými biografiemi, běžnými i specifickými charakteristikami a nejrůznějšími zájmy. Právě tyto skutečnosti jsou totiž pro vzájemné vztahy v této stopě určující. Tento kanál tak dovoluje rozvíjet vřeleji hodnocené vztahy i napříč politickým spektrem, což politická rovina vzájemné interakce nedovoluje. Osobnostní stopa navíc dovoluje rozvíjet vzájemnou interakci na množství témat či problémů, které s politikou primárně nesouvisí. To znovu kontrastuje s tematickou omezeností vzájemných vztahů v politickém kanálu jejich fungování.

Klíče a fabrikace: „...to je jenom jako divadýlko bych řekl“

Posledním výrazným aspektem organizace zkušenosti poslanců a poslankyň s politikou je jejich tendence významově transformovat určité události, k nimž na půdě poslancecké sněmovny dochází. Podle Goffmana mohou primární rámce interpretace podléhat dvěma typům transformací. V prvním případě k tomu dochází prostřednictvím jejich zašifrování do podoby klíče (*key*). Událost potenciálně smysluplná ve smyslu aplikovatelného primárního rámce je zde při zachování její původní podoby transformována tak, že je interpretována všemi

účastníky jako něco jiného (Goffman 1974: 43–44). Ve druhém případě hovoří Goffman o fabrikaci (*fabrication*). Zde se jedná o záměrnou snahu jedné strany provést určitou činnost tak, aby druhá strana měla falešnou představu o této činnosti. Tedy aby událost stále interpretovala v termínech určitého primárního rámce a neuvědomovala si, že ve skutečnosti se jedná o její padělek (ibid.: 83). Pro organizaci zkušenosti poslanců a poslankyň s politikou je klíčové právě to, že některé politické události a činnosti politiků vnímají jako snahu vytvořit směrem k veřejnosti fabrikaci. Význam těchto skutečností je v jejich perspektivě odlišný.

Zcela mimo korupčně relevantní význam interpretují poslanci a poslankyně kupříkladu výroky některých politických aktérů o údajné rozbujelosti politické korupce a o potřebě jejího vymýcení. V důsledku toho je naprosto vylučují z vlastního způsobu vnímání uplácení ve vrcholné politice. Informátoři hovořili o tom, že na politické scéně se nehovoří o korupci a o nabídce na její eliminaci primárně proto, aby byla tato následně skutečně odstraněna. Podle nich je totiž prvotním cílem těchto tvrzení především snaha o získání voličských sympatií. Ve zkušenosti poslanců a poslankyň proto tato prohlášení primárně neznamenají rozhořčení a nabídku skutečného úsilí boje s politickou korupcí. Jsou naopak projevem politického marketingu. Ten má pracovat s existujícími společenskými představami a využívat je pro účely, které s protikorupčním snažením primárně nesouvisí. Tyto případy tak poslanci a poslankyně ve své zkušenosti chápou jako šifraci původního cíle (tj. získání voličské přízně) do podoby protikorupčních tvrzení, jež umožní dosáhnout takto stanový cíl snadněji. Ve vztahu k poslancům a poslankyním se jedná o formaci a prezentaci klíče, ve vztahu k voličům dochází k tvorbě fabrikace.

Velmi podobné je to i u konfliktu, který je navzdory mediálnímu zájmu o něj dle zkušenosti poslanců a poslankyň okrajový a postrádá věcnost. Informátoři v této souvislosti popisovali, jak zejména v důsledku delšího projednávání návrhů zákonů mohou při konečném hlasování již předem poměrně spolehlivě odhadovat jeho výsledek. A při debatě k těm bodům programu, jejichž tématem návrhy zákonů nejsou, se často ani nepředpokládá, že budou sporné otázky skutečně vyřešeny. Existující diskuse a spory proto poslanci a poslankyně nechápou jako úsilí o přesvědčování či snahu o dosažení kompromisu, jako je tomu v případě primárně chápaného konfliktu. Do podoby konfliktu je v tomto případě z jejich pohledu zašifrován význam jiný. Jedná se především o snahu o osobní nebo stranické zviditelnění, či o jasné vymezení se vůči politickým konkurentům, které má být následně skrze média zprostředkováno širší veřejnosti.

Mnozí informátoři proto hovořili přímo o předvádění v rámci jakési „mediální show“ či „divadla“ hraného pro veřejnost.

Že většinou se to většinou na tom mikrofonu hraje pro diváky. Jako je to nahraný, je to hereckej výkon, protože všechny kluby mají dávno vodhlasovaný, jak budou hlasovat, takže celá ta rozprava je zbytečná. Protože všichni předem už věděj, jak budou hlasovat. Takže ty kecy jsou jenom pro diváky. Tam se každěj vykecává a dělají, vyhraňují se. Úplně zbytečný jo, protože když jsme... Ta rozprava by ani bejt nemusela, protože bysme mohli přijít a jenom hlasovat. (P13)

Také kulturnost těchto konfliktů a její často kritizovanou nízkou úroveň vnímali informátoři obdobně. V jejich zkušenosti se znovu jedná především o prostředek ke zviditelnění daného politika či příslušného politického uskupení. Tyto projevy proto ve většině případů znovu chápou pouze ve významu klíče vůči nim a ve smyslu fabrikace ve vztahu k veřejnosti.

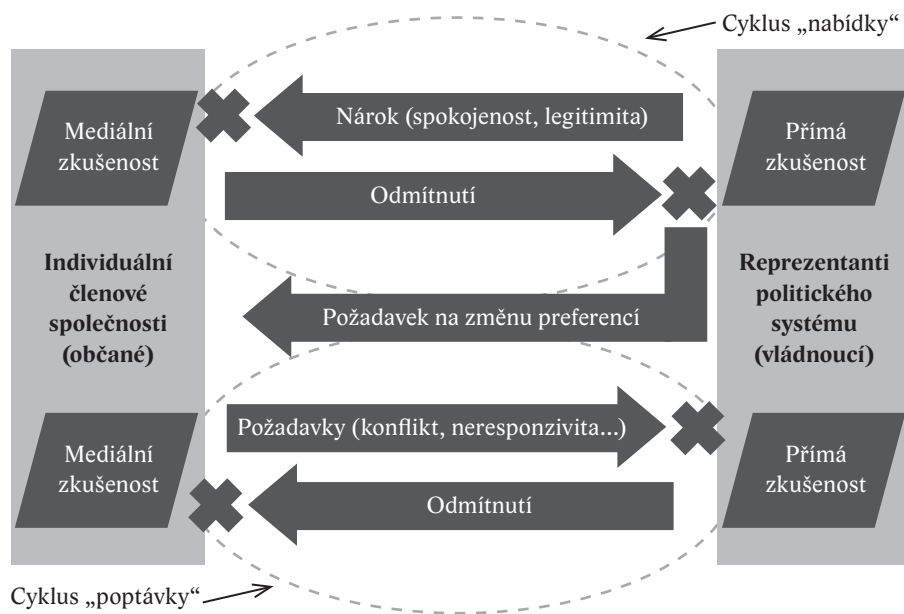
Čím větší pustí z úst hlášku nebo jako jízlivou poznámku, tím větší šanci má, že se to dostane do médií a že ho prostě lidi budou někteří zbožňovat, někteří nenávidět, ale jemu jde o tu jakousi popularitu. [...] Klidně mě pomluv, jak chceš, ale hlavně napiš dobře moje jméno. Prostě o kom se nemluví, nestojí za řeč. (P6)

Jak tato citace naznačuje, informátoři označovali přítomnost médií za primární příčinu výskytu těchto projevů. Na základě jejich zkušenosti totiž mnozí z poslanců a poslankyň se zájmem o zviditelnění na mediální poptávku po projevech tohoto typu svým specifickým vystupováním reagují. Ačkoli někteří z informátorů navzdory tomu tyto projevy stále spíše kritizovali, podstatná část z nich pro ně vyjádřila spíše pochopení a do značné míry i snahu o jejich legitimizaci jakožto nástroje politické soutěže.

Nároky a požadavky poslanců a poslankyň: „...lidi to chtějí, lidí chtějí krev prostě...“

V předcházejícím textu jsem se snažil ukázat, jakým způsobem poslanci a poslankyň svou zkušenost s politikou organizují. Právě podoba takto organizované zkušenosti dle mého názoru stojí v pozadí toho, proč politici na veřejné požadavky na změnu některých aspektů politiky dostatečně nereagují. Tyto požadavky se jim totiž jeví jako neopodstatněné, případně mají za to, že již

v aktuální politické praxi dávno fungují. Informátoři nepopírali existenci „černých ovcí“ ve vrcholné politice. Toto avšak v jejich zkušenosti nepředstavuje běžnou podobu parlamentní politiky. Von Haldenwangův cyklus „poptávky“ se proto dle mého názoru vyznačuje v případě české politiky jakousi negací obou stran vzájemně tvořících demokratickou legitimitu. Politici odmítají požadavky veřejnosti s odvoláním se na znalost jiné (a v její perspektivě skutečné) podoby politiky. V případě veřejnosti lze předpokládat, že tuto reakci politiky odmítá a spíše ji chápe jako potvrzení svých stávajících názorů a představ o politice a z nich vycházejících požadavků. Odvolává se přitom na zkušenost s ní organizovanou na základě mediálního politického zpravodajství a doprovodné veřejné diskuse. Existující situaci shrnuje následující schéma.

Obrázek 2 (zdroj: vlastní zpracování)

Von Haldenwangův model ve svém cyklu „nabídky“ zároveň předpokládá, že také politici směřují k veřejnosti určité nároky. Z hlediska demokratické legitimacy a politické spokojenosti je ideální, pokud tyto své nároky na ně opírají o splnění veřejných požadavků. Existující situace je v tomto odlišná, protože poslanci a poslankyně jejich naplnění nerealizují (cyklus „poptávky“). Často

se namísto toho zmiňovali o skutečnosti, že podoba mediálního zpravodajství je dle jejich zkušeností výrazně selektivní. Zejména se má jednat o zaměření na témata a situace s potenciálem emočního zaujetí. V tomto smyslu je proto zajímavé, že svůj nárok na větší spokojenost s politikou nedoprovázeli požadavkem na změnu podoby mediálního zpravodajství. Poslanci a poslankyně vnímali média do značné míry pouze ve služebné roli. Jejich podstata má spočívat v potřebě reagovat na existující společenskou poptávku po preferovaném typu zpráv a přizpůsobovat jí způsob tvorby zpravodajství.

Chtějí se novináři uživit? A kdo je bude číst? Že budou psát, já nevím, o dobrém úrodě na polích Andreje Babiše? Že mají 43 tun z hektaru? Anebo že se Babiš pohádal se Sobotkou? Že si vyjeli, já nevím, pod krk? Že si utrousili nějaký políček? Nebo že ten mu řekl nějakou vulgarity? Samozřejmě ty lidi něco zajímá, proto je čtenější Blesk než Hospodářské noviny. (P19)

Jestliže tedy média organizují zkušenost s politikou určitým způsobem, jedná se v perspektivě politiků o reakci na předpokládaný zájem veřejnosti o právě takovouto podobu organizace zkušenosti s ní. Pokud by došlo ke změně společenských preferencí, média by začala politické zpravodajství organizovat jinak. V perspektivě politiků proto není důležité jen to, že to nejsou oni, kdo by se měl změnit (cyklus „poptávky“). Důležité je také to, že by to dle nich měla být vlastně veřejnost, kdo by se měl v první řadě změnit (cyklus „nabídky“). Bez jejího zájmu o seriózní poznání skutečné podoby vrcholné politiky se totiž nezmění ani média. Domnívám se proto, že v perspektivě poslanců a poslankyň jsou jejich nároky vůči veřejnosti založeny na stávající podobě politiky a současně jsou doprovázeny požadavkem na změnu preferencí samotné veřejnosti. Tímto požadavkem vlastně reagují na reakci veřejnosti na nárok na její větší spokojenost s politikou. O ní lze totiž na základě existujících poznatků předpokládat, že je odmítavá. Je to podobné jako v případě prvního legitimizačního cyklu, kde přesvědčení politiků o znalosti skutečné podoby politiky brání změně politiky v intencích veřejných požadavků. Ve druhém cyklu brání naopak reflexi odmítavé reakce veřejnosti na jejich požadavek na větší veřejnou spokojenost s politikou a vede je k formování požadavku na změnu veřejnosti samotné.⁴

⁴ Je otázkou, do jaké míry se na tomto požadavku poslanců a poslankyň spolupodílí rovněž jejich sociální původ. Členové politické elity mají totiž tendenci pocházet především z vyšších společenských vrstev (Hartmann 2007: 61–88). Ačkoli přesná data o tuzemských politicích mi nejsou známa, kritika demokracie a nespokojenost s politikou je výraznější u lidí s nižším sociálním statusem (Linek 2010).

Závěr

V České republice si téma politické nespokojenosti veřejnosti zaslouží pozornost. Stejně jako v ostatních postkomunistických zemích ovlivňuje totiž spokojenost s politikou míru legitimacy její demokracie mnohem výrazněji, než je tomu v tradičních demokraciích. Podle existujících poznatků je politická nespokojenost ovlivňována především hodnocením kvality výkonu politického provozu a činnosti politiků. Na základě teoretického modelu Christiana von Haldenwanga jsem ukázal, že tato skutečnost opomíjí význam samotných politiků. Na veřejné požadavky vůči politice může totiž politika potenciálně reagovat a měnit svou podobu. Mým cílem tak bylo pochopit a popsat, z jakého důvodu a jakým způsobem k existující situaci přispívají také politici. Dlouhodobost existujících požadavků totiž naznačuje, že reakce není z jejich strany dostatečná.

Na základě rozhovorů s poslanci a poslankyněmi bylo zjištěno, že informátoři veřejné požadavky skutečně do jisté míry odmítají. Jejich postoj však není možné vysvětlit pouze tím, že by měli zájem zachovat politiku v podobě, v jaké ji vnímá veřejnost. Analýza rozhovorů ukázala, že poslanci a poslankyně, vzhledem k tomu, že mají možnost získávat informace o vrcholné politice přímo, mají sklon vnímat ji poněkud odlišným způsobem. Právě díky tomu se jim požadavky veřejnosti jeví jako nerelevantní, protože je chápou jako formulované na nepřesném informačním základě. Pro jejich podobu organizace zkušenosti s politikou je totiž zásadní, že různé politické fenomény vnímají v širším kontextu, specifickým způsobem diferencují míru relevance vlastní zkušenosti s nimi a také významově transformují některé jejich aspekty. V návaznosti na to formují nárok na politickou spokojenost veřejnosti s odkazem na existující podobu politiky, který současně sami doprovázejí požadavkem na změnu preferencí veřejnosti. V jejich perspektivě to totiž nejsou oni, kdo by se měl změnit. Je to primárně veřejnost, která by se měla změnit v tom smyslu, že by měla žádat po médiích relevantní politické informace.

Jestliže tedy existující poznatky naznačují, že kritické názory veřejnosti na určité aspekty politiky představují hlavní příčinu politické nespokojenosti a v kontextu postkomunistických zemí také nízké legitimacy demokracie, tento článek je chápe pouze jako jednu z mnoha příčin existující situace. V obecném smyslu není totiž důležité jen to, že se veřejnosti nelíbí určité aspekty politiky,

---

Politici se tak mohou snažit o změnu preferencí veřejnosti do podoby vlastní preferencím vyšších společenských vrstev, z nichž se sami rekrutují.

a proto je s ní jako s celkem nespokojena. Stejně důležité je také to, že politici nejsou ochotni na tuto situaci dostatečně reagovat a negativně hodnocené aspekty politiky změnit. Odlišné postoje veřejnosti a politiků vychází z odlišných informačních základů, na jejichž podkladě svou zkušenost s politikou organizují.

Josef Kawulok je doktorandem sociologie na Institutu sociologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Zabývá se především sociologií politických elit a některými aspekty sociologie politiky. Kontakt: kawulok.j124@seznam.cz

Použitá literatura

- Bernard, H. Russell. 2006. *Research Methods in Anthropology. Qualitative and Quantitative Approaches*. Oxford: Altamira.
- Čadová, Naděžda. 2018. „Politická kultura veřejně činných lidí – duben 2018.“ *Tisková zpráva CVVM*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Dahlberg, Stefan – Holmberg, Sören. 2014. „Democracy and Bureaucracy. How Their Quality Matters for Popular Satisfaction.“ *West European Politics* 37, 2014, 3: 515–537.
- Dalton, Russell J. 2004. *Democratic Challenges, Democratic Choices. The Erosion of Political Support in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford UP.
- Della Porta, Donatella. 2000. „Social Capital, Beliefs in Government and Political Corruption.“ Pp. 202–228 in Susan J. Pharr – Robert D. Putnam (eds.): *Disaffected Democracies. What's Troubling the Trilateral Countries?*. Princeton: Princeton UP.
- Dogan, Mattei. 1998. „Legitimita režimu a důvěra v instituce.“ *Politologická revue* 4, 1998, 2: 111–127.
- Doherty, David – Dowling, Conor M. – Miller, Michael G. 2016. „When is Changing Policy Positions Costly for Politicians? Experimental Evidence.“ *Political Behaviour* 38, 2016, 2: 455–484.
- Durr, Robert H. – Gilmour, John B. – Wolbrecht, Christina. 1997. „Explaining Congressional Approval.“ *American Journal of Political Science* 41, 1997, 1: 175–207.
- Faulkner, Nicholas – Martin, Aaron – Peyton, Kyle. 2015. „Priming Political Trust. Evidence from an Experiment.“ *Australian Journal of Political Science* 50, 2015, 1: 164–173.
- Fielding, Kelly S. – Head, Brian W. – Laffan, Warren – Western, Mark – Hoegh-Guldberg, Ove. 2012. „Australian Politicians' Beliefs About Climate Change. Political Partisanship and Political Ideology.“ *Environmental Politics* 21, 2012, 5: 712–733.
- Frič, Pavol – Bednařík, Aleš – Nekola, Martin. 2008. „Vůdcovství českých elit.“ Pp. 177–216 in Pavol Frič a kol.: *Vůdcovství českých elit*. Praha: Grada.
- Funk, Carolyn L. 2001. „Process Performance. Public Reaction to Legislative Policy Debate.“ Pp. 193–204 in John R. Hibbing – Elizabeth Theiss-Morse (eds.): *What is It About Government that Americans Dislike?* Cambridge: Cambridge UP.

- Goffman, Erving. 1974. *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern UP.
- Hanzlová, Radka. 2018. „Vliv na politické rozhodování – duben 2018.“ *Tisková zpráva CVVM*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Hartmann, Michael. 2007. *The Sociology of Elites*. London – New York: Routledge.
- Hibbing, John R. – Theiss-Morse, Elizabeth. 1995. *Congress As Public Enemy. Public Attitudes Toward American Political Institutions*. Cambridge: Cambridge UP.
- Hibbing, John R. – Theiss-Morse, Elizabeth. 2002. *Stealth Democracy. Americans' Beliefs about How Government Should Work*. Cambridge: Cambridge UP.
- Hooghe, Marc – Marien, Sofie. 2014. „How to Reach Members of Parliament? Citizens and Members of Parliament on the Effectiveness of Political Participation Repertoires.“ *Parliamentary Affairs* 67, 2014, 3: 536–560.
- Chanley, Virginia A. – Rudolph, Thomas J. – Rahn, Wendy M. 2000. „The Origins and Consequences of Public Trust in Government.“ *Public Opinion Quarterly* 64, 2000, 3: 239–256.
- Inglehart, Donald – Welzel, Christopher. 2005. *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*. Chambridge: Cambridge UP.
- Klingemann, Hans-Dieter. 1999. „Mapping Political Support in the 1990s. A Global Analysis.“ Pp. 31–56 in Pippa Norris (ed.): *Critical Citizens. Global Support for Democratic Governance*. Oxford: Oxford UP.
- Krajňák, Tomáš. 2018. „Zájem politiků o názory občanů a možnosti občanů ovlivnit veřejnou sféru – únor 2018.“ *Tisková zpráva CVVM*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Linde, Jonas – Erlingsson, Gissur Ó. 2013. „The Eroding Effect of Corruption on System Support in Sweden.“ *Governance* 26, 2013, 4: 585–603.
- Linek, Lukáš. 2010. *Zrození snu? Struktura a dynamika postojů k politickému režimu a jeho institucím a jejich důsledky*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Linek, Lukáš. 2016. „Legitimacy, Political Disaffection and Discontent with (Democratic) Politics in the Czech Republic.“ *Acta Politologica* 8, 2016, 2: 51–73.
- Magalhães, Pedro C. 2016. „Economic Evaluations, Procedural Fairness, and Satisfaction with Democracy.“ *Political Research Quarterly* 69, 2014, 3: 522–534.
- Mishler, William – Rose, Richard. 2007. „Generation, Age, and Time. The Dynamics of Political Learning during Russia's Transformation.“ *American Journal of Political Science* 51, 2007, 4: 822–834.
- Naurin, Elin. 2011. *Election Promises, Party Behaviour and Voter Perception*. London: Palgrave Macmillan.
- Nekola, Martin. 2005. „Politická podpora v postojích české veřejnosti. Veřejnost a elity v demokracii.“ Pp. 15–37 in Pavol Frič – Martin Nekola – Libor Prudký (eds.): *Veřejnost a elity jako aktéři modernizace*. Praha: CESES FSV UK.
- Norris, Pippa (ed.). 1999. *Critical Citizens. Global Support for Democratic Governance*. Oxford: Oxford UP.
- Patton, Michael Quinn. 1990. *Qualitative Evaluation and Research Methods*. Newbury Park: Sage.
- Peffley, Mark – Rohrschneider, Robert. 2014. „The Multiple Bases of Democratic Support. Procedural Representation and Governmental Outputs.“ Pp. 181–200

- in Jacques Thomassen (ed.): *Elections and Democracy. Representation and Accountability*. Oxford: Oxford UP.
- Pharr, Susan. 2000. „Officials' Misconduct and Political Distrust.“ Pp. 173–201 in Susan J. Pharr – Robert D. Putnam (eds.): *Disaffected Democracies. What's Troubling the Trilateral Countries?* Princeton: Princeton UP.
- Pilecká, Jarmila. 2017. „Názor na rozšířenost a míru korupce u veřejných činitelů a institucí – březen 2017.“ *Tisková zpráva CVVM*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Ramirez, Mark D. 2009. „The Dynamics of Partisan Conflict on Congressional Approval.“ *American Journal of Political Science* 53, 2009, 3: 681–694.
- Rothstein, Bo. 2009. „Creating Political Legitimacy. Electoral Democracy Versus Quality of Government.“ *American Behavioral Scientist* 53, 2009, 3: 311–330.
- Sigelman, Lee – Sigelman Carol K. 1986. „Shattered Expectations. Public Responses to 'Out-of-Character' Presidential Actions.“ *Political Behaviour* 8, 1986, 2: 262–286.
- Šilhanová, Jana. 2008. „Analýza rámců Ervinga Goffmana.“ Pp. 76–101 in Jiří Šubrt a kol.: *Soudobá sociologie II. Teorie sociálního jednání a sociální struktury*. Praha: Karolinum.
- Tuček, Milan. 2011. „Soudržnost a konsenzualita českých elit.“ Pp. 136–151 in Pavol Frič – Pavel Machonin – Martin Nekola – Milan Tuček: *Elity v české postsocialistické transformaci (1989–2007)*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky.
- Tuček, Milan. 2018. „Mínění o motivech vstupu do politiky – únor 2018.“ *Tisková zpráva CVVM*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- van der Meer, Tom W. G. 2017. „Political Trust and the 'Crisis of Democracy'.“ In *Oxford Research Encyclopedia of Politics* Dostupné z <http://politics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-77?print=pdf> [cit. 2018-03-08].
- von Haldenwang, Christian. 2017. „The Relevance of Legitimation. A New Framework for Analysis.“ *Contemporary Politics* 23, 2017, 3: 269–286.
- Wagner, Alexander F. – Schneider, Friedrich – Halla, Martin. 2009. „The Quality of Institutions and Satisfaction with Democracy in Western Europe. A Panel Analysis.“ *European Journal of Political Economy* 25, 2009, 1: 30–41.
- Weiss, Robert S. 1994. *Learning From Strangers. The Art and Method of Qualitative Interview Studies*. New York: Free Press.
- Wright, Anthony. 2013. *British Politics. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford UP.